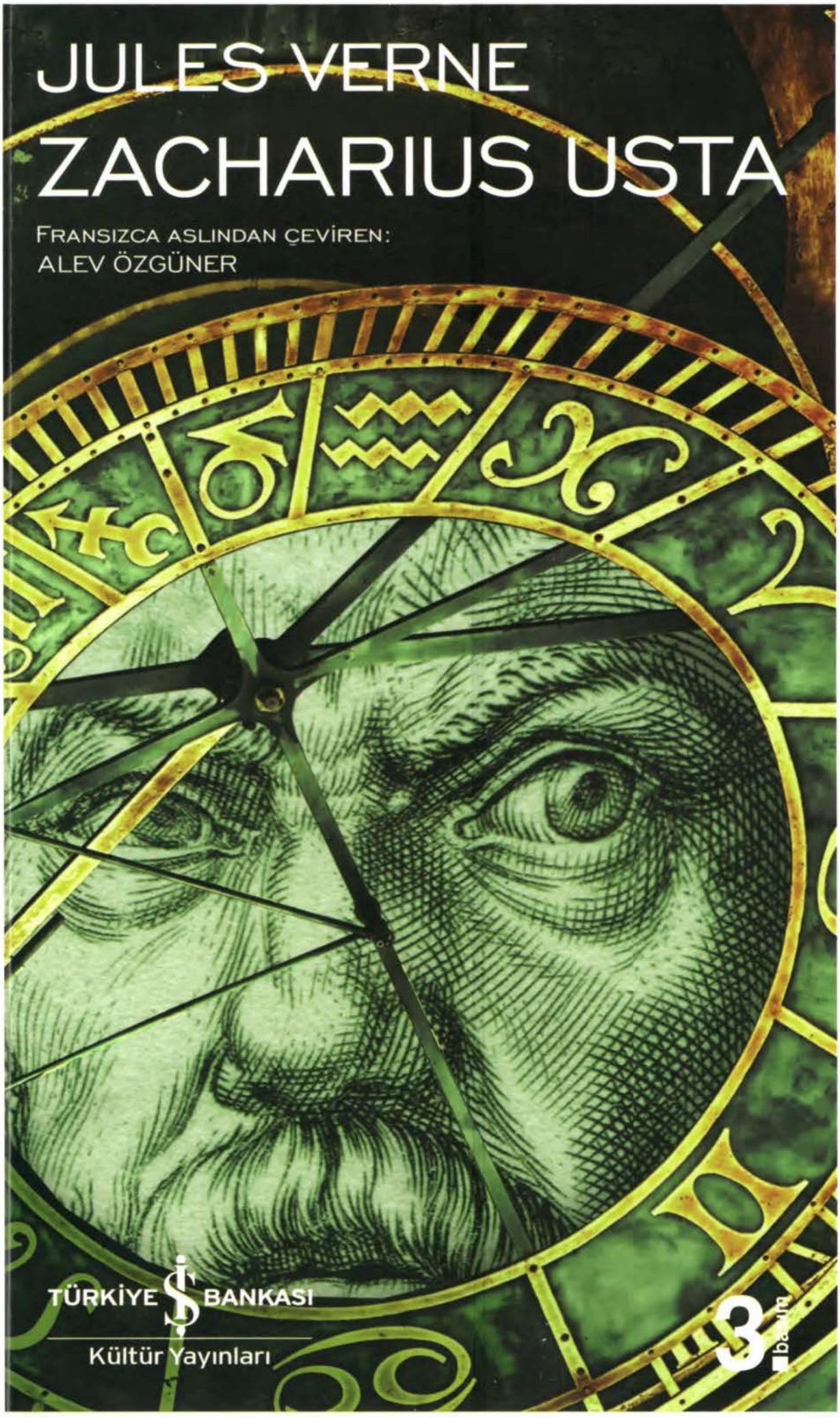
Modern Klasikler Dizisi - 110

JULES VERNE

ZACHARIUS USTA

Fransızca aslından çeviren:
ALEV ÖZGÜNER

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

3. baskı

Genel Yayın: 4067

JULES VERNE
ZACHARIUS USTA

ÖZGÜN ADI
MAÎTRE ZACHARIUS

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM OCAK 2018, İSTANBUL
3. BASIM MAYIS 2018, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-320-4

BASKI: SENA OFSET AMBALAJ MAT. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. No:2/4 Matbaacılar Sitesi 2 Dk: 4Nb7
Zeytinburnu / İstanbl Tel: (0212) 613 38 46 Sertifika No: 12064

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: ALEV ÖZGÜNER

1960 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni, ardından BÜ Orta Kademe Yöneticilik Bölümü'nü bitirdi. Yurt Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık AŞ'de çalıştı. Halen bazı yayınevleriyle çevirmen, redaktör ve düzeltmen olarak çalışmaktadır. *Güzel Dost* (Guy de Maupassant), *Binbir Hayalet* (Alexandre Dumas), *Dr. Ox'un Deneyi* (Jules Verne) ve *Zacharius Usta* (Jules Verne) çevirilerinden bazılarıdır.

Modern
Klasikler
Dizisi - 110

Jules Verne

Zacharius Usta

Fransızca aslından
çeviren: Alev Özgüner

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

I. Bir Kış Gecesi 1
II. Kibir ve Bilim 11
III. Tuhaf Bir Ziyaret 19
IV. Saint-Pierre Kilisesi 29
V. Ölüm Saati 37

I.

Bir Kış Gecesi

Cenevre şehri, adını verdiği ya da adını borçlu olduğu gölün batı ucunda yer alır. Bu gölden çıkan Rhône Nehri, şehri boydan boya geçerek ikiye böler; kendisi de, iki kıyısının arasında bulunan bir ada yüzünden, şehir merkezinde ikiye ayrılır. Bu topografik konum, büyük ticaret ya da sanayi merkezlerinde sıkça görülür. Kuşkusuz oraların ilk sakinlerine, nehirlerin hızlı akan kollarının –Pascal'ın tabiriyle, "kendi başlarına yürüyen o yollar"ın– sağladığı taşıma kolaylığı cazip gelmiştir. Söz konusu olan Rhône Nehri ise, kollarına, koşan yollar demek mümkündür.

Nehrin ortasına bir Hollanda kadırgası gibi demirlemiş olan bu adanın üzerinde henüz yeni ve düzenli yapıların yükselmediği zamanlarda, balık istifi gibi birbirlerinin üstüne binen evlerin, karmakarışık da olsa harikulade bir görüntüsü vardı. Adanın küçük oluşu yüzünden, bu evlerden bazıları, Rhône Nehri'nin kuvvetli akıntıları arasına dağınık vaziyette dikilmiş kazıkların üstüne inşa edilmişti. Zamanla kararmış, suların aşındırdığı bu koca kalaslar devasa bir yengecin ayaklarına benziyor ve düşsel bir etki yaratıyordu. Bu yüz yıllık yapıların ortasına gerilen, ha-

kiki örümcek ağlarına benzer sararmış ağlar, yaşlı meşe ağaçlarının yeşil dalları gibi karanlıkta salınıyor; bu kazık ormanının içine dalan nehir, iç karartıcı uğultularla köpükleniyordu.

Adanın evlerinden biri, yıkık dökük hali ve tuhaf görüntüsüyle dikkat çekiyordu. İhtiyar saatçi Zacharius Usta'nın, kızı Gérande, çırağı Aubert Thün ve ihtiyar hizmetçisi Scholastique ile birlikte yaşadığı evdi bu.

Nasıl da bambaşka bir adamdı şu Zacharius Usta! Yaşını tahmin etmek imkânsız gibiydi. Cenevre'nin en yaşlıları bile, Zacharius Usta'nın zayıf ve sivri başının ne zamandan beridir omuzlarının üstünde titreyip durduğunu, onu ilk defa hangi gün, uzun beyaz saçlarını rüzgâra salarak şehrin sokaklarında yürürken gördüklerini söyleyemezlerdi. Bu adam yaşamıyordu. Duvar saatlerinin sarkaçları gibi bir o yana bir bu yana salınıyordu. Kadavra suratına benzer kuru yüzü genellikle asıktı. Adam, Leonardo da Vinci'nin tabloları gibi iç karartıcıydı.

Gérande eski evin en güzel odasında kalıyordu, daracık bir pencereden hüzünlü hüzünlü Jura Dağları'nın karlı doruklarını seyrederdi; ama ihtiyar adamın yatak odası ve atölyesi, aşağı yukarı nehir seviyesinde bir çeşit mahzenden ibaretti, mahzenin zemini kazıkların üstüne oturtulmuştu. Çok eskiden beri, Zacharius Usta buradan sadece yemek vakitlerinde ve şehrin saatlerini ayarlamaya gideceği zamanlar çıkardı. Zamanının geri kalanını, çoğu kendi icadı olan, saatçilikle ilgili bir sürü alet edevatın kapladığı bir tezgâhın başında geçirirdi.

Çünkü becerikli bir adamdı. Ortaya çıkardığı işler Fransa ve Almanya'da çok takdir topluyordu. Cenevre'nin en hünerli işçileri, onun üstünlüğünü açıkça kabul ediyorlardı; Zacharius Usta bu şehrin gururuydu, "Saat

maşasını icat etme şerefi ona ait" diyerek, onunla nasıl gururlandıklarını gösteriyorlardı.

Sahiden de, daha sonraları Zacharius Usta'nın çalışmalarından da anlaşılacağı üzere, hakiki saatçilik bu icatla birlikte doğmuştur.

Zacharius uzun uzun ve adamakıllı çalıştıktan sonra aletlerini acele etmeden yerine kaldırır, hale yola koyduğu hassas parçaların üzerini cam mahfazalarla örter ve hareket halindeki çarkı durdururdu; sonra odasının zemininde bulunan bir kapağı kaldırarak eğilir ve saatlerce o vaziyette durup, Rhône Nehri gözlerinin önünde çağlayarak akarken, nehrin puslu buharında mest olurdu.

Bir kış akşamı, ihtiyar Scholastique yemek servisini yaptı; eski geleneklere göre, genç çırakla birlikte o da sofraya oturuyordu. Titizlikle hazırlanmış yemekler mavili beyazlı tabaklarda sunulduğu halde Zacharius Usta hiçbirine elini sürmedi. Babasının iyice suskunlaşması karşısında kaygılandığı besbelli olan Gérande'ın sevecen sözlerine zar zor karşılık verdi; ihtiyar adam, artık duymaz olduğu nehrin uğultusu gibi, Scholastique'in gevezeliklerine de kulaklarını tıkamıştı. Sessizlik içinde geçen bu yemekten sonra, ihtiyar saatçi kızını öpmeden, alışılmış olanın tersine kimseye iyi akşamlar dilemeden sofradan kalktı. Sığınağına açılan daracık kapıdan çıkarak gözden kayboldu; ağır adımlarının altında merdiven basamakları inilder gibi gıcırdadı.

Gérande, Aubert ve Scholastique bir süre konuşmadan öylece durdular. O akşam hava kapalıydı, bulutlar Alpler boyunca ağır ağır süzülüyor ve her an yağmur yağacakmış gibi görünüyordu; İsviçre'nin sert iklimi ruhu hüzünle dolduruyor, civarı etkisi altına alan güney rüzgârı iç karartıcı ıslıklarla esiyordu.

"Küçükhanımım, efendimiz birkaç gündür büsbütün içine kapandı, farkındasınız değil mi?" dedi nihayet Scholastique. "Tanrı biliyor ya, acıkmamış olmasını anlıyorum, çünkü söyleyeceği şeyler midesine çöreklenmiş, ağzından tek laf alabilene şaşarım!"

– Babamın, tahmin bile edemediğim bir derdi var, diye cevap verdi Gérande, yüzüne acılı bir endişe oturmuştu.

– Küçükhanım, yüreğiniz bu kadar daralmasın. Zacharius Usta'nın tuhaf alışkanlıklarını bilirsiniz. Yüzüne bakıp gizli düşüncelerini kim okuyabilir? Belli ki canını sıkan bir şey var, ama yarına unutur gider, hatta kızını üzdüğü için pişman bile olur.

Böyle konuşan, Aubert'di; konuşurken gözlerini Gérande'ın güzel gözlerinden ayırmamıştı. Aubert, o güne kadar Zacharius Usta'nın, işinin mahremiyetine ortak ettiği tek çıraktı, çünkü ihtiyar adam onun zekâsını, ağzı sıkılığını ve iyi yürekli oluşunu takdir ediyordu; Aubert, Gérande'a, kahramanca fedakârlıkların sebebi olan şu esrarengiz sadakatle bağlıydı.

Gérande on sekiz yaşındaydı. Oval yüzü, Bretagne'ın eski şehirlerinde büyük bir saygıyla hâlâ sokak köşelerine asılan nahif Meryem tasvirlerini akla getiriyordu. Gözlerinden sonsuz bir sadelik okunuyordu. Herkes onu çok seviyordu, bir şairin en güzel hayalinin ete kemiğe bürünmüş haliydi sanki. Giysilerinin renkleri pek dikkat çekici değildi, omuzlarında kırmalar meydana getiren beyaz iç gömlekleri kilise gömleklerine has şu koku ve renge sahipti. Genç kız, henüz Kalvenciliğin katılığına teslim olmamış bu şehirde, inançlı bir hayat sürmekteydi.

Gérande, demir kilitli dua kitabından sabah akşam Latince dualar okuduğu gibi, Aubert Thün'ün yüreğindeki gizli duyguyu da okumuştu, genç çırağın ona nasıl büyük bir sadakatle bağlı olduğunu biliyordu. Sahiden de

Aubert Thün'ün gözünde dünyanın tamamı saatçinin bu köhnemiş evinden ibaretti; işi bitip de genç kızın babasının atölyesinden çıktığında, bütün vaktini onun yanında geçiriyordu.

İhtiyar Scholastique bunu görüyor ama tek kelime etmiyordu. Gevezeliği daha çok, kendi zamanının felaketleri ve ev işleriyle ilgili sıkıntılar üzerineydi. Kimse onu susturmaya kalkmıyordu. Cenevre'de imal edilen şu müzikli enfiye kutuları gibiydi; bu kutular bir kere kuruldu mu susturmanın imkânı yoktu, bütün ezgileri çalmamaları için kırmak gerekirdi.

Gérande'ı kederli bir sessizliğe gömülmüş halde gören Scholastique, eski ahşap iskemlesinden kalktı, şamdana bir mum dikip yaktı ve şamdanı taş yuvasının içinde duran balmumundan küçük bir Meryem heykelinin yanına koydu. Evin bu koruyucu Meryeminin önünde diz çöküp, ertesi gece lütfunu ve iyiliğini esirgememesini dilemek âdettendi; ama o akşam Gérande, yerinde sessizce oturmaya devam etti.

"Eh peki küçükhanımcığım," dedi Scholastique şaşkınlıkla, "akşam yemeği bitti, birbirimize iyi geceler dileme vakti artık. Saatlerce uykusuz kalıp gözlerinizi yormak mı niyetiniz?.. Ah! Kutsal Bakire! Halbuki şimdi uyuma ve güzel rüyalarda biraz neşe bulma zamanı! Yaşadığımız bu kahrolası çağda, mutluluk dolu bir güne uyanacağımız ne malum?"

– Babam için bir doktor getirtmemiz gerekmez mi? diye sordu Gérande.

– Doktor mu! diye bağırdı ihtiyar hizmetçi. Zacharius Usta onların ham hayallerine ve yumurtladıkları vecizelere ne zaman kulak verdi ki! Kol saatleri için ilaç vardır belki de, ama insan vücutları için yoktur!

– Ne yapmalı? diye mırıldandı Gérande. Tekrar işe mi koyuldu? Yoksa dinlenmeye mi çekildi?

– Gérande, diye cevap verdi Aubert, yumuşacık bir sesle, Zacharius Usta'nın bu durumu ruhsal bir sıkıntıdan kaynaklanıyor, başka bir şeyden değil.

– Siz biliyor musunuz derdini Aubert?

– Galiba Gérande.

– Anlatın öyleyse, diye heyecanla bağırdı Scholastique, cimriliği tutup mumu söndürdü.

– Günlerdir anlaşılmaz bir şeyler oluyor Gérande, dedi genç çırak. Babanızın birkaç yıldır yapıp sattığı kol saatlerinin hepsi birdenbire duruyor. Bir sürü saati ona geri getirdiler. Babanız saatleri titizlikle söktü, zemberekler iyi durumdaydı, çarklar gayet düzgün yerleştirilmişti. Bunun üzerine, daha da büyük bir titizlikle saatleri tekrar monte etti; fakat ustalığına rağmen saatler çalışmadı.

– Bu işe şeytan karışmış! diye haykırdı Scholastique.

– Ne demek istiyorsun? diye sordu Gérande. Bu durum bana doğal görünüyor. Yeryüzünde her şeyin ömrü sınırlıdır, ilelebet var olacak bir şey insan elinden çıkamaz.

– Öyle olsa da bu işte tuhaf ve esrarengiz bir yan var, diye karşılık verdi Aubert. Saatlerindeki bu bozukluğun nedenini bulmak için Zacharius Usta'ya bizzat ben yardım ettim, ama bulamadım, üstelik umutsuzluğa kapılıp aletleri kim bilir kaç defa elimden düşürdüm.

– Öyleyse, diye lafa girdi Scholastique, bu lanetli işe neden kalkışıyorsunuz? Bakırdan yapılmış küçük bir aletin kendi başına çalışması ve saatleri göstermesi doğal mı? Güneş saatiyle yetinmek gerekirdi.

– Güneş saatini bulanın Kabil olduğunu bilseniz böyle konuşmazdınız Scholastique, diye karşılık verdi Aubert.

– Aman Tanrım, neler diyorsunuz böyle?

– Sizce babamın saatlerine yeniden can vermesi için Tanrı'ya dua edilebilir mi? diye safça sordu Gérande.

– Elbette, dedi genç çırak.

– Aman ne hoş! İşe yaramaz bu dualar, diye homurdandı ihtiyar hizmetçi; ama Tanrı, altında yatan niyeti bağışlayacaktır.

Mum tekrar yakıldı. Scholastique, Gérande ve Aubert döşeme taşlarının üstüne diz çöktüler; genç kız annesinin ruhu, gecenin kutsanması, yolcular ve mahkûmlar, iyiler ve kötüler için, bilhassa da babasının meçhul dertleri için dua etti.

Sonra bu üç inançlı insan, yüreklerinde bir güven duygusuyla ayağa kalktılar, çünkü acılarını Tanrı'ya havale etmişlerdi.

Aubert odasına gitti; Gérande, Cenevre şehrinin son ışıkları da sönerken, penceresinin kenarında düşünceli düşünceli oturdu; Scholastique ise, kor halindeki odunların üzerine biraz su döküp, kapının iki kocaman sürgüsünü çektikten sonra kendini yatağına attı, çok geçmeden de rüyasında korkudan öldüğünü gördü.

Bu sırada, kış gecesi daha da ürkütücü bir hal almıştı. Ara sıra, burgaçlanan nehrin sularıyla birlikte rüzgâr, kazıkların altına doluyor ve bütün ev sarsılıyordu; ama kedere gömülmüş olan genç kızın tek düşündüğü, babasıydı. Aubert Thün'ün söylediklerinden sonra, Zacharius Usta'nın hastalığı onun gözünde gerçekdışı boyutlar almıştı; sanki o aziz varlık, tam bir makineye dönüşmüştü ve aşınmış milleri üzerinde güçlükle hareket ediyordu.

Birdenbire, kasırganın şiddetle çullandığı çatı saçağı odanın camına çarptı. Gérande ürpererek hızla yerinden

kalktı, uyuşukluktan sıyrılmasına sebep olan bu gürültünün nereden geldiğini anlamamıştı. Heyecanı yatışınca pencereyi açtı. Bulutlar delinmişti ve bardaktan boşalırcasına yağan yağmur civardaki çatıları dövüyordu. Genç kız, dışarı sarkıp, rüzgârla öne arkaya savrulan kepengi kapatmak istedi ama korktu. Bütün tahtaları çatırdayan bu dayanıksız ev, büyük bir uğultuyla birbirine karışan yağmur ve nehir sularına gömülüyordu sanki. Odasından kaçmaya yeltendi; ama aşağıda, herhalde Zacharius Usta'nın odasından gelen bir ışığın yansımasını gördü; fırtına gümbürtülerinin yatıştığı o kısa anlardan birinde, kulağına sızlanma sesleri çalındı. Penceresini tekrar kapatmaya çalıştı ama beceremedi. Rüzgâr, tıpkı bir evin kapısına dayanmış haydut gibi, pencere kanadını kuvvetle ittiriyordu.

Gérande korkudan çıldıracağını düşündü. Babası ne yapıyordu ki? Kapıyı açtı, kapı kanadı elinden kurtulup, fırtınanın etkisiyle gürültülü bir biçimde çarptı. Gérande kendisini karanlık yemek odasında buldu; el yordamıyla Zacharius Usta'nın atölyesine giden merdivene ulaşmayı başardı, beti benzi atmış ve perişan bir vaziyette basamakları indi.

İhtiyar saatçi, nehrin uğultusuyla dolan bu odada ayakta duruyordu. Havaya dikilmiş saçları ona ürkütücü bir hava veriyordu. Hiçbir şey görmeden, duymadan konuşuyor, eliyle koluyla hareketler yapıyordu. Gérande eşikte kalakaldı.

"Ölüm bu!" diyordu Zacharius Usta, boğuk bir sesle. "Ölüm bu!.. Varlığımı dünyaya dağıttığıma göre yaşayacak ne kadar ömrüm kaldı artık! Çünkü ben, Zacharius Usta, imal ettiğim bütün bu saatlerin yaratıcısıyım! Bu demir, gümüş ya da altın kutuların her birine ruhumun

bir parçasını hapsettim! O lanet olası saatlerden biri ne zaman dursa, kalbimin durduğunu hissediyorum, zira saatleri kalp atışlarıma göre ayarladım!"

İhtiyar adam, böyle tuhaf tuhaf konuşurken, tezgâhına bir göz attı. Tezgâhın üstünde, itinayla sökmüş olduğu bir kol saatinin parçaları vardı. İçinde zembereğin bulunduğu, silindir kutuya benzer bir parçayı alıp, içindeki çelik yayı çekti; yay, esneklik yasalarına göre uzayacağına, uyuyan bir yılan gibi kendi etrafına dolanmış vaziyette kaldı. Zamanla kanı donmuş şu âciz ihtiyarlar gibi kaskatı kesilmişti. Duvara vuran gölgesi alabildiğine uzayan Zacharius Usta, cılız parmaklarıyla yayı açmaya çalıştı ama nafileydi; bir türlü beceremeyince, hiddetle çığlık atıp, elindeki zembereği zemindeki delikten Rhône Nehri'nin azgın sularına fırlattı.

Gérande olduğu yere mıhlanıp kalmıştı, kıpırdamıyor, nefes dahi almıyordu. Babasına yaklaşmak istiyor ama beceremiyordu... Baş döndürücü sanrılar içindeydi. Birdenbire, karanlıkta, kulağına fısıldayan bir ses duydu:

"Gérande, sevgili Gérande'cığım! Çektiğiniz acı yüzünden hâlâ uyumamışsınız! Rica ederim odanıza dönün, geceleyin hava bayağı soğuk."

– Aubert! diye mırıldandı genç kız, kısık bir sesle. Siz! Siz!

– Sizi endişelendiren bir şey varsa ben nasıl endişelenmem! diye cevap verdi Aubert.

Bu tatlı sözler genç kızın yüreğine su serpti. Çırağın koluna yaslanıp şöyle dedi:

– Babam bayağı hasta Aubert! Onu bir tek siz iyileştirebilirsiniz, çünkü bu ruh hastalığı kızının tesellileriyle şifa bulmaz. Belli ki bir kaza sonucu zihni zarar görmüş; siz babamla birlikte çalışıp saatleri tamir ederken, tekrar ak-

lını başına getirirsiniz. Hâlâ çok üzgün vaziyette, Aubert, babamın hayatının saatlerinin ömrüyle bir ilgisi olduğu doğru değil, öyle değil mi?

Aubert cevap vermedi.

– Fakat öyleyse, babamın mesleği Tanrı'nın lanetlediği bir meslek demektir! dedi Gérande ürpererek.

– Bilmiyorum, diye cevap verdi çırak, genç kızın buz kesmiş ellerini avuçlarının arasında ısıttı. Artık odanıza dönün zavallı Gérande'cığım, biraz dinlenip umut tazeleyin!

Gérande ağır ağır odasına gitti ve gözüne uyku girmese de güneş doğana kadar orada kaldı; o sırada Zacharius Usta, hâlâ suskun ve kıpırtısız vaziyette, ayaklarının altında gürültüyle akan nehre bakıyordu.

II.

Kibir ve Bilim

Cenevreli tüccarların iş konusundaki katılıkları atasözlerine geçmiştir. Sarsılmaz bir dürüstlük ve aşırı bir doğruluk sergilerler. Büyük bir itinayla monte ettiği o kol saatlerinin şehrin dört bir yanından kendisine geri getirildiğini görünce Zacharius Usta'nın duyduğu utancı varın siz düşünün.

Bu saatlerin, ortada görünür bir sebep yokken aniden durduğu bir hakikatti. Çarklar iyi durumda ve yuvalarına mükemmelen oturtulmuşlardı, fakat zemberekler esnekliklerini tamamen kaybetmişlerdi. Saatçi, zemberekleri değiştirdi ama boşunaydı: Çarklar milim oynamadı. Açıklaması olmayan bu bozulmalar Zacharius Usta'ya müthiş zarar verdi. Harikulade buluşları, üzerinde defalarca büyücülük kuşkularının dolaşmasına yol açmıştı zaten, şimdi ise bu kuşkular pekişmekteydi. Söylentiler Gérande'ın kulağına kadar ulaştı, kötü niyetli bakışlar babasına sabitlendiğinde, genç kız tir tir titriyordu.

Yine de, kaygılar içinde geçen o gecenin ertesinde, Zacharius Usta az çok güvenle tekrar işe koyulur gibi göründü. Sabah güneşi ona cesaret verdi. Çok geçmeden Au-

bert de atölyeye, onun yanına geldi, son derece sevecen bir günaydınla karşılandı.

– Daha iyiyim, dedi ihtiyar saatçi. Dünkü o tuhaf baş ağrılarımın sebebini bilmiyorum, ama güneş gecenin bulutlarıyla birlikte hepsini yok etti.

– İnan olsun usta, diye cevap verdi Aubert, geceyi ne kendi adıma ne de sizin adınıza seviyorum!

– Haklısın da Aubert! Günün birinde önemli bir insan olursan, gün ışığının sana gıda kadar gerekli olduğunu anlarsın! Kıymetli bir âlim, varlığını, diğer insanların gösterdiği hürmete borçludur.

– Usta, işte yine kibir günahının pençesine düşüyorsunuz.

– Kibir ha, Aubert! Geçmişimi yık geç, bugünümü sil süpür, geleceğimi yok et, ben yine de karanlıkta yaşamayı beceririm! Zavallı delikanlı, sanatımın bütünüyle bağlı olduğu ulvi şeyleri anladığın yok! Öyleyse, elimde tuttuğum bir aletten farkın nedir?

– Zacharius Usta, halbuki, diye tekrar lafa girdi Aubert, kol saatlerinizin ve duvar saatlerinizin en hassas parçalarını ayarlayıp yerleştirme biçimimi kaç defa övmüştünüz!

– Hiç şüphe yok ki Aubert, diye karşılık verdi Zacharius Usta, sevdiğim iyi bir çıraksın sen, ama çalışırken, parmaklarının arasında sadece bakır, altın, gümüş olduğunu zannediyorsun; benim dehamın hayat verdiği bu madenlerin canlı bir bedenin nabzı gibi attığını hissetmiyorsun! Bu yüzden, eserlerin ölünce sen ölmezsin!

Zacharius Usta, bu sözlerin ardından sustu, ama Aubert sohbeti tekrar başlatmaya çalıştı.

– Sahiden ya usta, dedi, sizi böyle durup dinlenmeden çalışırken görmek hoşuma gidiyor! Loncamızın şenliği için

hazır olacaksınız, çünkü şu kristal saatin yapımı gördüğüm kadarıyla hızla ilerliyor.

– Elbette Aubert, diye bağırdı ihtiyar saatçi, üstelik, elmas sertliğindeki bu malzemeyi kesip yontabilmek benim için hiç de küçük bir onur olmayacak! Ah! Louis Berghem, ne iyi etti de elmas işleme sanatını mükemmelleştirdi, böylece en sert taşları bile oyup perdahlayabiliyorum!

O sırada Zacharius Usta, kusursuz bir işçilikle yapılmış, kesme kristalden küçük saat parçalarını elinde tutuyordu. Çarklar, miller, saatin mahfazası hep aynı malzemedendi; yaşlı adam, müthiş zor olan bu çalışmada akıl almaz bir beceri sergilemişti.

– Bu saatin, saydam kılıfının altında tıkır tıkır işlediğini görmek ve nabız atışlarını sayabilmek ne güzel olacak, öyle değil mi? diye devam etti konuşmaya; yanakları al al olmuştu.

– İddiaya girerim ki usta, diye karşılık verdi genç çırak, senede bir saniye bile şaşmayacak!

– Eminim iddiayı kazanacaksın da! Varlığımın en saf parçasını ona katmadım mı ben? Benim kalbim şaşıyor mu?

Aubert, başını kaldırıp ustasına bakmaya cesaret edemedi.

"Benimle açık konuş," dedi kederli kederli ihtiyar. "Hiç beni deli yerine koyduğun olmadı mı? Bazen felaketlere yol açan çılgınlıklara kapıldığımı düşünmüyor musun? Düşünüyorsun, değil mi! Kızımın gözlerinde ve seninkilerde, sık sık beni suçladığınızı gördüm. Off," diye haykırdı ıstırapla, "hayatta en çok sevdiğin insanların bile seni anlamaması! Ama haklı olduğumu sana bir güzel ispatlayacağım Aubert! Başını sallayıp durma, çünkü hayretler içinde kalacaksın! Beni dinleyip anlamayı becerdiğin

gün, varoluşun sırlarını, ruh ve bedenin esrarengiz bütünleşmesinin sırlarını keşfettiğimi göreceksin!"

Böyle konuşurken, Zacharius Usta gururla dolup taşıyordu. Gözleri olağanüstü bir ateşle parlıyor ve damarlarında kan namına kibir akıyordu. İşin aslı, kendini beğenmişlik yerinde bir tavır olsaydı, Zacharius Usta'nın kendini beğenmişliği tam da öyle olurdu.

Sahiden de, ona gelinceye kadar saatçilik, sanatın çocukluk döneminde kalmış sayılırdı. Milattan dört yüz yıl önce Platon'un gece saatini –geceleri bir flüt sesiyle saatleri bildiren bir çeşit su saati– icat ettiği günden beri, bu bilim neredeyse yerinde saymıştı. Ustalar işin mekanik kısmından çok sanat kısmı üzerinde çalışmışlardı; demirden, bakırdan, ahşaptan, gümüşten yapılmış, Cellini'nin bir ibriği gibi incelikle yontulmuş güzelim saatlerin devriydi bu. Bir oymacılık şaheseri söz konusuydu, zamanı epeyce hatalı ölçüyordu, ama yine de bir şaheserdi. Sanatçının hayal gücü biçimsel kusursuzluğa yoğunlaşmadığında, hareketli figürleri, melodik zilleri olan ve son derece eğlenceli mizansenler sunan şu saatleri yaratma peşine düşüyordu. Üstelik, o devirde, zamanın ilerleyişini düzenlemek kimin umurundaydı ki! Hukukta zamanaşımı icat edilmemişti, fizik ve astronomi bilimleri hesaplarını titizlikle elde edilen kesin ölçümlere dayandırmıyorlardı; ne belli bir saatte kapanan kurumlar, ne de dakikası dakikasına yola koyulan katarlar vardı. Akşamları yat borusu çalınıyor, geceleri de, sessizliğin ortasında avaz avaz saatler bildiriliyordu. Elbette ki, hayat yapılan işlerin niceliğiyle ölçülürse, daha az yaşanıyor, ama daha iyi bir hayat sürülüyordu. Şaheserleri hayranlıkla seyretmenin yarattığı soylu duygular ruhu zenginleştiriyor, sanat arkadan atlı kovalıyormuş gibi yapılmıyordu. Bir kilise iki asırda inşa ediliyor, bir ressam

ömrü boyunca ancak bir iki tablo yapıyor, bir şair sadece tek bir seçkin eser meydana çıkarıyordu, ama asırlar boyunca takdir edilecek şaheserlerdi bunlar.

Matematik bilimi nihayet ilerleme kaydettiğinde, saatçilik de ona ayak uydurdu, ama aşılmaz bir güçlükle önü hep kesildi: Zamanın düzenli ve sürekli bir biçimde ölçülmesi.

Zacharius Usta saat maşasını işte bu durgunluğun ortasında icat etti; saat maşası, sarkaç hareketini sabit bir kuvvete tabi kılarak, matematiksel bir düzenlilik elde etmesini sağladı. Bu icat ihtiyar saatçinin başını döndürmüştü. Kibir, termometredeki cıva gibi yüreğinde yükselip kabarmış, cinnet hallerinin sıcaklık seviyesine ulaşmıştı. İhtiyar adam, kıyaslama yoluyla, maddeci sonuçlara varmıştı; saatlerini üretirken, ruh ile bedenin bütünleşmesine dair sırları keşfettiğini sanıyordu.

Bu yüzden o gün, Aubert'in kendisini dikkatle dinlediğini görünce, alelade ve kendinden emin bir sesle şöyle dedi:

– Hayat nedir biliyor musun evladım? Varoluşu meydana getiren şu zembereklerin hareketini kavradın mı? Kendi içine baktın mı? Hayır; halbuki bilimin gözünden baksaydın, Tanrı'nın eseriyle benim eserim arasında var olan sıkı ilişkiyi görürdün, çünkü saatlerimin mekanizmasını, onun yarattığı canlıdan kopyaladım.

– Usta, dedi heyecanla Aubert, bakır ve çelikten yapılmış bir makineyi, esintinin çiçekleri hareketlendirmesi gibi bedenlere can veren ve adına ruh denen Tanrı'nın nefesiyle kıyaslayabilir misiniz? Bacaklarımızı ve kollarımızı hareket ettiren görünmez çarklar olabilir mi sizce? Hangi parçalar zihnimizde düşünceler doğuracak kadar iyi ayarlanabilir ki?

– Mesele bu değil, diye cevap verdi Zacharius Usta, sesi yumuşaktı ama tavrında uçuruma doğru yürüyen bir körün inatçılığı vardı. Beni anlamak için, icat ettiğim saat maşasının amacını hatırla. Bir saatin işleyişindeki düzensizliği gördüğümde, içine hapsedilmiş hareketin yetmediğini ve bu hareketi bağımsız başka bir kuvvetin düzenliliğine tabi kılmak gerektiğini anladım. Böylece, salınımları düzenleyebilirsem, sarkacın bu işi görebileceğini düşündüm. Kaybettiği kuvveti, saatin düzenlemekle yükümlü olduğu kendi hareketi aracılığıyla ona kazandırma fikri muhteşem bir fikir değil miydi ama?

Aubert onayladığını belirten bir işaret yaptı.

– Şimdi Aubert, diye sözlerine devam etti ihtiyar saatçi, canlanmıştı. Kendine bir göz at! İçimizde iki farklı kuvvet olduğunu anlamıyor musun? Ruhun kuvveti ve bedenin kuvveti, yani bir hareket ve bir düzenleyici. Ruh yaşamın temel unsurudur, dolayısıyla harekettir. Bu hareket ister bir ağırlık, ister bir zemberek, isterse uhrevi bir güç tarafından meydana getirilsin, kalp için de aynı şey geçerlidir. Ama beden olmazsa, bu hareket eşitsiz, düzensiz, imkânsız olurdu! Bu yüzden beden ruhu düzenler ve tıpkı sarkaç gibi düzenli salınımlara tabidir. Üstelik bu o kadar doğrudur ki, yeme, içme, uyku gibi bedensel işlevler doğru dürüst yerine getirilmezse insan hastalanır. Benim saatlerimde olduğu gibi, ruh, salınımları yüzünden kaybettiği kuvveti bedene geri kazandırır. Beden ile ruh arasındaki o sıkı birliği, birinin çarklarının diğerinin çarklarıyla iç içe geçmesini sağlayan harikulade bir saat maşasından başka ne yaratabilir? İşte benim tahmin edip uyguladığım şey bu; sonuç olarak, mahir bir mekanizmadan başka bir şey olmayan bu hayatta benim için sır diye bir şey yok artık!

Zacharius Usta, onu sonsuzluğun nihai sırlarına eriştiren bu sanrıyla kendinden geçmişti. Fakat kapının eşiğinde duran kızı Gérande her şeyi işitmişti. Babasının kollarına atıldı, Zacharius Usta titreyerek, onu bağrına bastırdı.

– Neyin var kızım? diye sordu Zacharius Usta.

– Şuramda sadece bir zemberek olsaydı, dedi Gérande, elini kalbinin üzerine koyarak, sizi bu kadar sevemezdim babacığım!

Zacharius Usta gözlerini ayırmadan kızına baktı ve cevap vermedi.

Birdenbire bir çığlık attı, elini kalbine götürdü, eski deri koltuğuna yığılıp kaldı.

– Babacığım, neyiniz var?

– Yardım edin! diye haykırdı Aubert. Scholastique!

Ama Scholastique hemen koşup gelmedi. Dış kapının tokmağı vurulmuş, o da kapıyı açmaya gitmişti; atölyeye geri döndüğünde, ağzını açmasına fırsat kalmadan ihtiyar saatçi kendine gelip şöyle dedi:

– Yine şu lanet olası durmuş saatlerden birini getirdiğini tahmin ediyorum Scholastique'ciğim!

– Aman Tanrım! Sahiden de öyle, diye cevap verdi Scholastique, Aubert'e bir kol saati uzatırken.

– Yüreğim yanılmaz, dedi ihtiyar adam içini çekerek.

Bu arada Aubert saati büyük bir itinayla kurmuştu, ama saat artık çalışmıyordu.

III.

Tuhaf Bir Ziyaret

Zavallı Gérande, kendisini bu dünyaya bağlayan Aubert'i düşünmeseydi, babasının hayatıyla birlikte kendi hayatının da sönüp gittiğini görebilirdi.

İhtiyar saatçi yavaş yavaş göçüp gidiyordu. Tek bir düşünce üzerinde yoğunlaştığı için yetenekleri körelmeye yüz tutmuştu elbette. Uğursuz bir çağrışımla, her konuyu illa ki o takıntısına bağlıyordu; dünyevi hayat, sanki ondan elini eteğini çekmiş ve aracı güçlerin tabiatüstü varlığına yer açmıştı. Bu yüzden, kötü niyetli bazı rakipleri, Zacharius Usta'nın çalışmalarıyla ilgili şeytani dedikoduları alevlendirdiler.

Zacharius Usta'nın saatlerinde meydana gelen akıl almaz bozuklukların haberi Cenevre'nin saat ustaları arasında muazzam bir etki yarattı. Çarkların aniden duruvermesi ne anlama geliyordu ve Zacharius'un hayatı ile bu çarklar arasındaki acayip bağlantı da neyin nesiydi? Gizli bir dehşet duygusuna kapılmadan üzerinde asla düşünülemeyecek şu esrarengiz olaylardandı bunlar. Çırağından toprak sahibine kadar, ihtiyar saatçinin saatlerini kullanan farklı halk tabakalarına mensup şehir sakinleri arasında,

olayın tuhaflığıyla ilgili fikir ileri sürmeyen tek kişi kalmadı. Zacharius Usta'ya ulaşmak istedilerse de nafileydi. İhtiyar adam çok hastalandı – kızı da, babasının hastalığını gerekçe göstererek, suçlama ve sitemlere varan bu sonu gelmez ziyaretlerden onu kurtardı.

İlaçlar ve doktorlar, sebebi anlaşılamayan bu organ iflası karşısında etkisiz kaldılar. Zaman zaman ihtiyarın kalbi durur gibi oluyor, derken endişe verici bir düzensizlikle tekrar atmaya başlıyordu.

O dönemde, ustaların eserlerini halkın değerlendirmesine sunma âdeti vardı. Farklı mesleklerde başı çekenler eserlerinin yeniliği ya da kusursuzluğuyla öne çıkmaya çalışıyorlardı; Zacharius Usta'nın durumu en çok da onlar arasında yaygaracı bir acımaya yol açtı; ama çıkara dayalı bir acımaydı bu. Rakipleri Zacharius Usta'dan daha az korktukça ona daha kolay acıyorlardı. İhtiyar saatçinin, herkeste hayranlık uyandıran ve Fransa, İsviçre, Almanya şehirlerinde çok yüksek fiyatlara alıcı bulan, hareketli figürlerin yer aldığı o harikulade duvar saatlerini, o alarmlı kol saatlerini sergilerken elde ettiği başarılar hâlâ akıllarındaydı.

Bu arada, Gérande ve Aubert'in sürekli bakımı sayesinde Zacharius Usta'nın sağlığı biraz düzelir gibi oldu; nekahet döneminin sağladığı huzur içinde ihtiyar adam, zihnine tebelleş olan düşüncelerden kurtulabildi. Yürüyebilecek duruma geldiğinde, kızı onu, memnuniyetsiz müşterilerin kapısını aşındırdığı evden dışarı sürüklemeye başladı. Aubert ise, atölyede kalıyor, o isyankâr saatleri boş yere tekrar tekrar söküp monte ediyordu; bozukluğun nedeni konusunda hiçbir şey anlamayan zavallı delikanlı, ara sıra, ustası gibi delirme korkusuyla başını ellerinin arasına alıyordu.

Gérande, babasını şehrin en iç açıcı gezinti yerlerine yönlendiriyordu. Kimi zaman, Zacharius Usta'nın koluna girerek onu, manzaranın Cologny Tepesi'ne ve göle kadar uzandığı Saint-Antoine tarafına götürüyordu. Havanın güzel olduğu sabahlarda, ufukta dev gibi yükselen Buet Dağı'nın doruklarını seçebiliyorlardı. Gérande, hafızasını kaybetmiş gibi görünen babasının neredeyse unuttuğu bu yerlerin isimlerini tek tek sayıyor; ihtiyar adam da, hatıralarından silinip gitmiş bütün bu isimleri öğrenmekten çocukça bir haz alıyordu. Zacharius Usta kızına yaslanıyor, birinin beyaz, diğerinin sarı saçları güneş ışığının altında birbirine karışıyordu.

Nihayet gün geldi, ihtiyar saatçi bu dünyada yalnız olmadığını fark etti. Kızının genç ve güzel, kendisininse yaşlı ve tükenmiş olduğunu görerek, ölümünden sonra onun tek başına, desteksiz kalacağını düşündü ve kendi etrafına, kızının etrafına bakındı. Cenevre'deki birçok genç çırak daha önce Gérande'ın gönlünü çelmeye çalışmış ama saatçinin ailesinin sürdürdüğü, dışarıya tamamen kapalı hayata girmeyi başaramamıştı. Dolayısıyla, beynindeki bu kısa süreli düzelme esnasında, ihtiyar adamın seçiminin Aubert Thün'den yana olması gayet tabiiydi. Bu düşünce zihninde belirince, bu iki gencin aynı fikirler ve aynı inançlarla yetiştirildiğini fark etti, kalp atışları bile ona "eşzamanlı" gibi görünmeye başladı, bir gün bunu Scholastique'e de söyledi.

İhtiyar hizmetçi, anlamadığı halde bu kelimeyi duyunca sevinçten havalara uçtu ve on beş dakikaya kalmadan bütün şehrin bu haberi öğreneceğine koruyucu azizi üzerine yemin etti. Zacharius Usta kadını sakinleştirmekte epeyce zorlandı ve nihayet ağzını sıkı tutacağına dair ondan söz aldı, ama ihtiyar kadın sözünü tutamadı.

Öyle ki, henüz Gérande ile Aubert'in haberi olmadan, bütün Cenevre onların yakında evleneceklerini konuşmaya başlamıştı bile. Ama bu konuşmalar sırasında sık sık, tuhaf, alaycı bir gülüş ve "Gérande Aubert'le evlenmeyecek" diyen bir ses duyuluyordu.

Konuşanlar arkalarını dönünce, karşılarında hiç tanımadıkları, ufak tefek bir ihtiyar görüyorlardı.

Bu tuhaf insan kaç yaşındaydı acaba? Kimse söyleyemiyordu! Asırlardır yaşadığını tahmin ediyorlardı, hepsi o kadar. Kocaman basık kafası, üç ayaktan fazla olmayan gövdesinin uzunluğuna eşit genişlikteki omuzlarının üzerinde duruyordu. Bu şahıs, bir sarkaçlı saat ayaklığının üzerinde iyi dururdu, çünkü kadran doğal olarak suratında yer alır, rakkas ise göğsünün içinde keyfince salınırdı. Burnu öyle ince ve sivriydi ki, rahatlıkla bir güneş saatinin mili denebilirdi; aralıklı ve tırtıklı dişleri bir çarkın dişlilerine benziyor ve dudaklarının arasında gıcırdıyordu; sesi bir zilin madeni tınısına sahipti ve kalp atışları bir saatin tik takları gibi geliyordu kulağa. Kolları bir saatin akreple yelkovanı gibi hareket eden bu ufak tefek adam, geriye hiç dönmeden, kesik kesik adımlarla yürüyordu. Peşinden gidilirse, saatte bir fersah yol katettiği ve yürüyüş güzergâhının aşağı yukarı dairesel olduğu görülüyordu.

Bu acayip şahıs şehirde gezinmeye, daha doğrusu dönmeye başlayalı az bir zaman olmuştu, ama daha şimdiden, her gün güneşin tam tepede olduğu esnada Saint-Pierre Katedrali'nin önünde durduğu ve öğle vakti çanın on iki vuruşundan sonra tekrar yola koyulduğu herkes tarafından gözlemlenebiliyordu. Bu belirli anın dışında, ihtiyar saatçiden bahsedilen her konuşma esnasında yerden biter gibi ortaya çıkıveriyordu; insanlar korku içinde, bu adamla Zacharius Usta arasında nasıl bir bağlantı olabileceğini

merak ediyorlardı. Üstüne üstlük, gezintileri sırasında ihtiyar adamla kızını gözden kaybetmediğini de fark ediyorlardı.

Bir gün, Treille mesiresindeyken, Gérande bu gudubet yaratığın gülerek kendisine baktığını gördü. Korkuya kapılarak babasına sokuldu.

– Neyin var Gérande'cığım? diye sordu Zacharius Usta.

– Bilmem, diye cevap verdi genç kız.

– Seni değişmiş görüyorum evladım! dedi ihtiyar saatçi. Yoksa hastalanma sırası sana mı geldi? Ne yapalım! diye ekledi, kederli bir tebessümle. Sana bakmam gerekecek, iyi de bakarım hani!

– Yok babacığım, bir şey yok. Üşüdüm, bir de sanırım...

– Nedir söylesene Gérande?

– Sürekli peşimizde gezen şu adam yüzünden, diye cevap verdi Gérande, alçak sesle.

Zacharius Usta ufak tefek ihtiyardan tarafa döndü.

– Vallahi iyi çalışıyor, dedi, memnun bir tavırla, çünkü saat tam dört. Hiç korkma kızım, bir insan değil bu, bir saat.

Gérande dehşet içinde babasına baktı. Zacharius Usta bu acayip mahlukun suratına bakıp nasıl saati okuyabilmişti?

– Aklıma gelmişken, diye sözüne devam etti ihtiyar saatçi, bu olayla artık ilgilenmiyordu, Aubert'i birkaç gündür görmüyorum.

– Halbuki yanımızdan ayrıldığı yok babacığım, diye cevap verdi Gérande, zihni daha hoş düşüncelere kaymıştı.

– Ne yapıyor peki?

– Çalışıyor babacığım.

– Haa! diye bağırdı ihtiyar adam, benim saatlerimi tamir etmeye çalışıyor, değil mi? Ama asla başaramayacak, çünkü onların ihtiyacı olan şey tamir değil, diriliş.

Gérande sesini çıkarmadı.

– İblisin salgın hastalığa tutulmalarına sebep olduğu şu lanetli saatlerden yine birkaçının geri getirilip getirilmediğini öğrenmem lazım, diye ekledi ihtiyar adam.

Sonra, bu sözlerin ardından, Zacharius Usta, evine girip kapıyı kapatana kadar tam bir suskunluğa gömüldü; Gérande kederli kederli odasının yolunu tutarken, o da, nekahet döneminin başından bu yana ilk defa atölyesine indi.

Atölyenin kapısından girdiği anda, duvarda asılı çok sayıda saatten biri beşi vurdu. Genellikle bu aygıtların gayet güzel ayarlanmış farklı gonk sesleri aynı anda duyulur ve aralarındaki ahenk, ihtiyar adamın yüreğini sevinçle doldururdu; ama o gün, bütün o gonklar, birbiri ardınca vurdu, öyle ki on beş dakika boyunca devam eden bu gürültü kulakları sağır etti. Zacharius Usta üzüntüden kahroluyordu; yerinde duramıyor, saatlerin birinden diğerine koşuyor, müzisyenlerine artık hâkim olamayan bir orkestra şefi misali tempoyu tutturmak için çırpınıyordu.

Son gonk sesi de kesildiğinde atölyenin kapısı açıldı ve karşısında ufak tefek ihtiyarı gören Zacharius Usta tepeden tırnağa ürperdi; ihtiyar, gözlerini Zacharius Usta'ya dikip şöyle dedi:

– Üstadım, sizinle biraz konuşabilir miyim?

– Kimsiniz siz? diye sordu saatçi, sert bir sesle.

– Bir meslektaş. Güneşi ayarlamakla görevli olan benim.

– Ya! Güneşi siz ayarlıyorsunuz demek? diye çabucak karşılık verdi Zacharius Usta, istifini bozmadan. Peki o

zaman! Sizi tebrik edecek değilim! Güneşiniz doğru çalışmıyor, biz de ona ayak uydurmak için saatlerimizi kâh ileri kâh geri alıyoruz!

– Canına yandığım! diye bağırdı ucube adam, hakkınız var üstadım! Güneşim öğle vaktini sizin saatlerinizle aynı anda göstermiyor her zaman; ama günün birinde bunun sebebinin, Dünya'nın Güneş çevresindeki hareketinin değişkenliği olduğu anlaşılacak ve bu düzensizliği gidermek için ortalama bir öğle vakti icat edilecek!

– O çağda ben hayatta olur muyum ki? diye sordu ihtiyar saatçi, bakışları canlanmıştı.

– Ona ne şüphe, diye karşılık verdi ufak tefek ihtiyar, gülerek. Öleceğinize inanabiliyor musunuz siz?

– Ne yazık ki! Çok hastayım ben!

– Esasında, gelelim o meseleye. Şu işe bakın, böylece sizinle konuşmak istediğim konuya varacağız.

Bu acayip adam böyle diyerek, teklifsizce, eskimiş deri koltuğa sıçrayıp bacak bacak üstüne attı; bacaklarının duruşu, cenaze resimlerinde kurukafaların altına çapraz olarak yerleştirilen şu kemikleri akla getiriyordu. Sonra alaycı bir sesle konuşmasını sürdürdü:

– Hadi ama Zacharius Usta, bu güzelim Cenevre şehrinde neler oluyor böyle? Sağlığınızın bozulduğu, saatlerinizin de hekime ihtiyaç duyduğu söyleniyor.

– Ya! Saatlerimin yaşamıyla benimki arasında yakın bir ilişki olduğunu düşünüyorsunuz siz de! diye haykırdı Zacharius Usta.

– Ben bu saatlerin kusurlu olduklarını, hatta yoldan çıktıklarını düşünüyorum... Bu aşüftelerin hal ve gidişleri kötüyse, bozulmalarının cezasını çekmeleri yerinde olur. Bence kendilerine biraz çekidüzen vermeleri gerekiyor!

– Kusur derken neyi kastediyorsunuz? diye sordu Zacharius Usta, bu sözlerin alaycı bir tavırla söylenmiş olmasından dolayı kızarmıştı. Soylarıyla gururlanmaya hakları yok mu?

– Pek yok, pek yok! diye cevap verdi ufak tefek ihtiyar. Meşhur bir ad taşıyorlar, kadranlarının üzerinde tanınmış bir imza var, bu doğru, üstelik en soylu ailelere girmek gibi özel bir ayrıcalığa da sahipler; ama bir süredir bozuluyorlar ve sizin elinizden bir şey gelmiyor Zacharius Usta; Cenevre'deki çırakların en beceriksizi bile sizden üstün olduğunu düşünebilir!

– Benden, benden ha, Zacharius Usta'dan! diye bağırdı ihtiyar adam, müthiş kibirli bir tavırla.

– Sizden ya Zacharius Usta, saatlerinize tekrar can veremeyen sizden!

– Ama ateşim var da ondan, saatlerimin de ateşi var! diye cevap verdi ihtiyar saatçi, her yanından soğuk terler boşanıyordu.

– Eh ne yapalım! Zembereklerine azıcık da olsa tekrar esneklik veremediğinize göre sizinle birlikte onlar da ölecek!

– Ölmek mi! Demin kendi ağzınızla söylemediniz mi! Ben, dünyanın önde gelen saatçisi, ölemem; bu çeşit çeşit çarklar ve parçalar aracılığıyla hareketi tam bir doğrulukla ayarlamayı beceren benim! Zamanı kesin kurallara bağlamadım mı, onu istediğim gibi kullanmıyor muyum? Yüce bir deha gelip de şu yolunu şaşırmış saatlere çekidüzen vermeden önce, insanoğlunun kaderi nasıl da muazzam bir belirsizliğe gömülmüştü! Hayatta olup bitenler için belli bir zaman saptanabiliyor muydu? Ama siz, insan ya da şeytan, kim olursanız olun, bütün bilimleri yardımına çağıran sanatımın ihtişamı üzerine hiç düşünmediniz

demek ha? Hayır, hayır! Ben, Zacharius Usta, ölemem; çünkü zamanı ben düzenlediğime göre, zaman da benimle birlikte son bulur! Dehamın onu çekip çıkardığı o sonsuzluğa geri döner ve hiçliğin dipsiz kuyusunda ilelebet kaybolur! Bu kâinatın, onu kanunlarına tabi kılan Yaradan'ı nasıl ölemezse, ben de ölemem! Onun eşiti haline geldim, gücünü paylaştım! Tanrı sonsuzluğu yarattıysa, Zacharius Usta da zamanı yarattı.

Yaşlı saatçi, Yaradan'a kafa tutup cennetten kovulan meleğe benziyordu. Ufak tefek ihtiyar yumuşacık bakışlarıyla onu sarmalamaktaydı, Tanrı'ya yönelen bütün bu hiddeti o teşvik eder gibiydi.

– Güzel söylediniz üstadım! diye karşılık verdi. Belzebuth'un kendisini Tanrı'yla kıyaslamaya sizin kadar hakkı yoktu. Şöhretinizin yok olup gitmemesi lazım. Bu yüzden bendeniz, bu asi saatleri yola getirmenin çaresini göstermek istiyorum size.

– Nedir o çare? Nedir? diye bağırdı Zacharius Usta.

– Bana kızınızı verdiğiniz günün ertesinde öğreneceksiniz.

– Gérande'ımı mı yani?

– Ta kendisini.

– Kızımın kalbi boş değil, diye cevap verdi Zacharius Usta, bu istek karşısında ne sarsılmış ne de afallamış görünüyordu.

– Eh ne yapalım! Saatleriniz arasında en az güzel olanı değil ama sonunda o da duracak...

– Kızım, Gérande'ım!.. Hayır!..

– Peki o zaman, saatlerinizin başına geri dönün Zacharius Usta! Söküp söküp tekrar monte edin! Kızınızla çırağınızın düğün hazırlıklarıyla uğraşın! En kaliteli çelikten yapılmış zembereklere su verin! Aubert ile güzel

Gérande'dan hayır dualarınızı esirgemeyin, ama unutmayın ki saatleriniz hiç çalışmayacak, Gérande da Aubert'le evlenmeyecek!

Böyle dedikten sonra ufak tefek ihtiyar acele etmeden dışarı çıktı, o gitmeden önce Zacharius Usta, göğsünde saatin altıyı vurduğunu duydu.

IV.

Saint-Pierre Kilisesi

Zacharius Usta, zihinsel ve bedensel olarak gittikçe daha da zayıf düşmekteydi. Yine de görülmemiş bir heyecan içinde, her zamankinden de büyük bir tutkuyla saatçilik çalışmalarına geri döndü, kızı onun ilgisini başka yöne çekemez olmuştu.

Tuhaf ziyaretçisinin onu kalleşçe sürüklediği o buhrandan beridir kibir duygusu tekrar alevlenmişti; dehasını kullanarak, saatlerinin ve kendisinin üzerine çöken uğursuz etkiyi alt etmeye karar verdi. Önce, şehirde bakımını üstlendiği çeşitli saatleri dolaştı. Büyük bir titizlikle inceledikten sonra, çarkların iyi durumda, millerin sağlam, denkleştirme ağırlıklarının tamamen dengede olduklarına kanaat getirdi. Hastasının göğsünü dinleyen bir hekimin ciddiyetiyle, çanlara varıncaya kadar her şeye kulağını dayayıp dinledi. Bir gün önce bu saatlerin durmasına yol açabilecek hiçbir belirti yoktu.

Gérande ve Aubert bu ziyaretler sırasında sık sık ihtiyar saatçiye eşlik ediyorlardı. Onların kendisiyle gelmek için can attığını görmek Zacharius Usta'nın hoşuna gidiyor olmalıydı; üstelik, varoluşunun bu sevgili insanların

varoluşuyla devam edeceğini düşünse, çocuklarda daima babanın canından bir parçanın kaldığını idrak etse, yaklaşan sonu kafasını bu kadar meşgul etmezdi elbette.

İhtiyar saatçi evine döner dönmez, hummalı bir titizlikle tekrar çalışmaya koyuluyordu. Başaramayacağına ikna olduğu halde, başarısızlık ona imkânsız gibi geliyor; atölyesine geri getirilen saatleri tekrar tekrar söküp monte ediyordu.

Aubert ise bu saatlerdeki bozukluğun sebeplerini bulmak için boşa kafa patlatıyordu.

– Usta, diyordu, bu durum olsa olsa millerin ve dişlilerin aşınmasından kaynaklanıyordur!

– Sen beni yavaş yavaş öldürmekten zevk mi alıyorsun yoksa? diye sertçe karşılık veriyordu Zacharius Usta. Bu saatler bir çocuğun eseri mi? Parmaklarımı ezerim korkusuyla, şu bakır parçaların yüzeylerini tornadan geçirmedim mi yoksa? İyice sertleşsinler diye onları kendi ellerimle dövmedim mi? Şu zembereklere az görülür bir kusursuzlukla su vermedim mi? İçlerine nüfuz edecek daha ince yağlar kullanılabilir miydi? Bunun imkânsız olduğunu sen de kabul edersin, sonuç olarak işin içine şeytan karıştığını itiraf et olsun bitsin!

Üstelik, kızgın müşteriler sabahtan akşama kadar evin kapısını aşındırıyor, ihtiyar saatçi hangisini dinleyeceğini şaşırıyordu.

– Bu saat hep geri kalıyor, ayarlamayı bir türlü beceremiyorum! diyordu biri.

– Şu da tam anlamıyla inat ediyor, diyordu bir başkası, durdu, İşaya'nın güneşinden farkı yok!

– Sağlığınızın saatleri etkilediği doğruysa, bir an önce iyileşmeye bakın Zacharius Usta, deyip duruyordu çoğu müşteri.

İhtiyar adam, bütün bu insanlara şaşkın gözlerle bakıyor ve sadece kafa sallamalar ya da kederli sözlerle cevap veriyordu:

– Havanın güzelleşeceği günleri bekleyin dostlarım! Yorgun bedenlerde yaşamın tekrar canlanmaya başladığı mevsimi! Güneşin çıkıp hepimizi ısıtması lazım!

– Kış aylarında saatlerimiz hastalanacaksa yandık gitti! dedi, içlerinde en öfkelilerden biri. Zacharius Usta, biliyorsunuz ki saatlerin kadranlarında isminiz açık açık yazıyor! Tanrı aşkına! İmzanızın hakkını veremiyorsunuz!

Nihayet, bu sitemler karşısında utanç duyan ihtiyar adam, eski sandığından birkaç altın çıkarıp, çalışmayan saatleri geri almaya başladı. Bu haberi duyan müşteriler eve akın ettiler, zavallı evin parası çabucak tükendi; ama tüccar dürüstlüğüne zarar gelmedi. Gérande, kendisini dosdoğru yıkıma götüren bu kibarlığı yürekten alkışlıyordu; çok geçmeden Aubert, birikmiş parasını Zacharius Usta'ya vermek zorunda kaldı.

– Ne olacak kızımın hali? diyordu, bu felaket yaşanırken zaman zaman içindeki baba sevgisi depreşen ihtiyar saatçi.

Aubert, gelecek konusunda kendine güvendiğini ve Gérande'a büyük bir sadakatle bağlı olduğunu söylemeyi göze alamadı. Zacharius Usta o gün, ona damadım demeli ve hâlâ kulaklarında çınlayan o uğursuz "Gérande Aubert'le evlenmeyecek" sözlerini yalanlamalıydı.

Ne var ki sonunda, insanların zararını karşılayacağım diye ihtiyar saatçi varını yoğunu kaybetti. Eski antika vazoları yabancı ellere geçti; evinin duvarlarını kaplayan, incelikle yontulmuş harikulade meşe panolar elden çıkarıldı; ilk Flaman ressamlara ait birkaç nahif tablo kızının gözlerini şenlendirmez oldu; dehasını kullanarak icat ettiği

kıymetli aletlerine varıncaya kadar her şey şikâyetçilerin zararını karşılamak için satıldı.

Bir tek Scholastique, böyle bir konuda ikna olmuyordu; ama çabaları, münasebetsiz şahısların efendisine ulaşmalarını ve çok geçmeden ellerinde kıymetli bir eşyayla evden çıkıp gitmelerini engelleyemiyordu. Bunun üzerine, uzun zamandan beri tanındığı mahallenin bütün sokakları onun gevezelikleriyle çınlıyordu. Yaşlı Kadın, Zacharius Usta hakkında çıkan büyücülük ve sihirbazlık dedikodularını yalanlamaya uğraşıyordu; ama içten içe bu dedikoduların gerçek olduğuna inandığından, sevgisi yüzünden söylediği yalanların bağışlanması için durmadan dua ediyordu.

Uzun zamandır saatçinin dini görevlerini yerine getirmediği epeyce dikkat çekmişti. Eskiden, Gérande'la birlikte ayinlere katılır ve dua hayal gücünün en soylu jimnastiği olduğundan, onda, en zeki insanlarda görülen şu zihinsel cazibeyi bulur gibi olurdu.

İhtiyar adamın dini alışkanlıklarını gönüllü olarak terk edişi, hayatındaki gizli faaliyetlerle de birleşince, çalışmalarına yöneltilen büyücülük suçlamalarını bir bakıma haklı çıkarmaktaydı. Bu yüzden Gérande, babasını Tanrı yoluna ve dünyaya geri döndürme gibi çifte bir amaçla, dini yardıma çağırmaya karar verdi. Katolikliğin bu can çekişen ruha biraz canlılık verebileceğini düşündü; ama iman ve alçakgönüllülük dogmaları, Zacharius Usta'nın ruhunda üstesinden gelinmez bir kibirle çatışmak zorundaydı; bu dogmalar, temel ilkelerin doğduğu sonsuz kaynağa ulaşamadan, her şeyi kendisiyle ilişkilendiren bilimin gururuna toslamaktaydı.

İşte bu şartlar altında, genç kız, babasını doğru yola getirmek için kolları sıvadı ve öyle etkili oldu ki ihtiyar

saatçi bir sonraki pazar günü katedraldeki ayine katılmaya söz verdi. Gérande bir an için, gökyüzünün perdesi gözlerinin önünde aralanmışçasına, mutluluktan havalara uçtu. İhtiyar Scholastique sevincine hâkim olamadı; nihayet, efendisini dinsizlikle suçlayan dedikoducuların ağzını kapatacak deliller vardı elinde. Komşularına, dostuna düşmanına, onu tanıyan tanımayan herkese bundan söz etti.

– Bize söylediklerinize pek inanamıyoruz Bayan Scholastique, diyorlardı. Zacharius Usta her zaman şeytanla birlikte hareket etti!

– Efendimin saatlerinin çaldığı güzel çan kulelerini hesaba katmadınız demek ha? diye tekrar söze başlıyordu kadıncağız. Dua ve ayin saatlerinden kaç defa haberdar oldunuz onun sayesinde!

– Kuşkusuz öyle, diye cevap veriyorlardı. Ama kendi başlarına çalışan ve gerçek bir insanın yaptığı işi yapabilen makineler icat etmedi mi?

– Cenevre şehrinin satın alacak parayı bulamadığı, Andernatt Şatosu'ndaki o güzelim demir saati şeytanın çocukları yapabilir miydi peki? diye sözünü sürdürüyordu Scholastique, öfke içinde. Her saat başı güzel bir özdeyiş beliriyordu kadranda, bir Hıristiyan bu özdeyişleri hayata geçirse dosdoğru cennete giderdi! Bu da şeytan işi mi yani?

Yirmi yıl önce yapılan bu şaheser, Zacharius Usta'nın şöhretini arşa çıkarmış, ama aynı vesileyle büyücülük suçlamaları da almış yürümüştü. İhtiyar adamın Saint-Pierre Kilisesi'ne geri dönmesi dedikoducuların çenesini kapatacaktı.

Zacharius Usta, kuşkusuz kızına verdiği bu sözü unutarak, atölyesine inmişti. Saatlerine yeniden hayat veremediğini görünce, yeni saatler yapıp yapamayacağını de-

nemeye karar verdi. Bütün o cansız nesneleri bir kenara itip, kendi şaheseri olacak kristal saati tamamlamak için kolları sıvadı; ama boşa uğraştı, en gelişkin aletleriyle çalışmasına, sürtünmelere dirençli oldukları için yakut ve elmas kullanmasına rağmen, monte etmeye kalktığında saat elinde paramparça oldu.

İhtiyar adam, bu olayı herkesten, hatta kızından bile sakladı; ama hayatı, o andan itibaren hızla çöküşe geçti. Bir sarkacın, ilk hareketini tekrar başlatacak hiçbir şey olmadığında gittikçe hafifleyerek son bulan nihai salınımlarından farksızdı artık. Sanki doğrudan ihtiyar adamın üzerinde etkisini gösteren yerçekimi kanunu, onu önüne geçilmez biçimde mezara doğru sürüklüyordu.

Gérande'ın büyük bir heyecan içinde iple çektiği pazar günü nihayet gelip çattı. Hava güzel, ısı dirilticiydi. Cenevre sakinleri şehrin sokaklarında telaşsızca dolaşıyor, baharın gelişi üzerine neşeli sohbetler yapıyorlardı. İtinayla yaşlı adamın koluna giren Gérande, Saint-Pierre tarafına yöneldi; Scholastique ise, elinde dua kitaplarıyla, peşleri sıra yürüyordu. Geçerlerken insanlar merakla onlara bakıyordu. İhtiyar adam, bir çocuk, daha doğrusu bir kör gibi, kolundan tutulup götürülmesine ses çıkarmıyordu. Saint-Pierre'in müdavimleri, saatçiyi kilisenin kapısından girerken gördüklerinde neredeyse korkuya kapıldılar, hatta yanlarından geçerken, hafifçe kenara çekildiler.

Ayin ilahileri şimdiden işitilmeye başlamıştı. Gérande her zaman oturduğu sıraya yönelerek, derin bir huşu içinde diz çöktü. Zacharius Usta onun yanı başında, ayakta dikiliyordu.

Dini tören, o inanç çağlarına has görkemli bir ciddiyetle gerçekleştiriliyordu, ama ihtiyar adam inançlı değildi. *Kyrie*'nin acılı haykırışlarıyla Tanrı'dan merhamet dile-

medi; *Gloria in exelsis* ile gökyüzünün cömertliğine övgüler düzmedi; İncil'in okunması onu dünyevi düşlerinden çekip çıkaramadı ve *Credo*'nun Katolik saygı ifadelerine katılmayı unuttu. Bu kibirli ihtiyar kıpırdamadan duruyordu, taştan bir heykel gibi duygusuz ve sessizdi; hatta ekmekle şarabın İsa peygamberin etiyle kanına dönüşmesi mucizesini haber veren küçük çan çalındığı sırada da eğilmedi, rahibin cemaat mensuplarının başlarının üzerinde havaya kaldırdığı mukaddes mayalı ekmeğe dimdik baktı.

Gérande babasına göz attı, sel gibi akan gözyaşları dua kitabını ıslattı.

O anda, Saint-Pierre'in saati on bir buçuğu vurdu. Zacharius Usta, hâlâ iyi durumda olan o eski çan kulesinden tarafa hızla döndü. Kadran sanki gözünü dikmiş ona bakıyor, saatleri gösteren rakamlar alevli çizgiler gibi ışıl ışıl parlıyor ve akreple yelkovanın sivri uçları adeta kıvılcım saçıyordu.

Ayin sona erdi. *Angelus* duasının öğlen on ikide okunması âdettendi; ayini yöneten rahipler kilisenin avlusundan ayrılmadan önce çan kulesindeki saatin çalmasını bekliyorlardı. Artık çok az zaman kalmıştı, dua Bakire Meryem'in ayaklarına doğru yükselmek üzereydi.

Ama aniden kulak delici bir gürültü duyuldu. Zacharius Usta bir çığlık kopardı...

Kadrandaki yelkovan, on ikinin üzerine gelince birdenbire durmuştu ve saat on ikiyi vurmadı.

Gérande, yere yığılıp hareketsiz kalan babasının yardımına koştu, Zacharius Usta'yı kilisenin dışına taşıdılar.

– Ölüm yokluyor, dedi kendi kendine Gérande, hıçkıra hıçkıra ağlarken.

Evine götürülen Zacharius Usta tam bir tükeniş halinde yatağına yatırıldı. Yeni sönmüş bir kandilin çevresinde

dolanan son duman bulutları gibi, sadece vücudunun dış yüzeyinde hayatiyet vardı.

Kendine geldiğinde, Aubert ile Gérande onun üzerine eğilmişlerdi. Bu ölüm saatinde, gelecek, ihtiyar adamın gözünde şimdiki zaman biçimini aldı. Kızını yapayalnız, desteksiz gördü.

– Oğlum, dedi Aubert'e, kızımı sana veriyorum; elini iki evladına doğru uzattı, böylece iki genç ölüm yatağının başucunda birleşmiş oldular.

Ama hemen ardından, Zacharius Usta büyük bir öfkeyle doğruldu. Ufak tefek ihtiyarın sözleri geldi aklına.

– Ölmek istemiyorum! diye bağırdı. Ölemem ben! Ben, Zacharius Usta, ölmemeliyim... Defterlerim... hesaplarım!..

Böyle diyerek yatağından fırladı, içinde müşterilerinin isimlerinin ve onlara satmış olduğu şeylerin kayıtlı olduğu bir deftere doğru hamle etti. Bu defterin sayfalarını büyük bir sabırsızlıkla çevirdi; bir deri bir kemik kalmış parmağı sayfalardan birinde durup kaldı.

– Burada! dedi, işte!.. Pittonaccio'ya sattığım şu eski demir saat! Henüz bana geri getirilmeyen tek saat bu! Hâlâ mevcut! Çalışıyor! Hâlâ yaşıyor! Ah, istiyorum onu! O saati bulacağım! Ona öyle iyi bakacağım ki ölüm artık beni alt edemeyecek.

Böyle der demez bayıldı.

Aubert ve Gérande yatağın yanında diz çöküp birlikte dua ettiler.

V.

Ölüm Saati

Birkaç gün daha geçti ve Zacharius Usta, bu yarı ölü adam yatağından kalktı, insanüstü denebilecek büyük bir coşkuyla hayata geri döndü. Kibirle can buluyordu. Ama Gérande buna aldanmadı: Babasının bedeni ve ruhu ebediyen tükenmişti.

İhtiyar adamın, yakınlarını umursamadan, son gücünü toplamaya çalıştığını gördüler. İnanılmaz bir enerji harcıyor, yürüyor, araştırıyor ve esrarengiz sözler mırıldanıyordu.

Bir sabah, Gérande onun atölyesine indi. Zacharius Usta atölyede değildi.

Genç kız bütün gün onu bekledi. Zacharius Usta dönmedi.

Gérande iki gözü iki çeşme ağladı, ama babası ortaya çıkmadı.

Aubert şehrin dört bir yanını dolaştı ve üzülerek, ihtiyar adamın şehri terk ettiği kanısına vardı.

– Babamı bulalım! diye haykırdı Gérande, genç çırak ona bu acı haberi getirdiğinde.

– Nerede olabilir? diye düşündü Aubert.

Birdenbire zihninde bir şimşek çaktı. Zacharius Usta'nın son sözlerini hatırladı. İhtiyar saatçi, ona geri getirilmeyen şu eski demir saatten başka bir şey düşünemez olmuştu! Şimdi de o saatin peşine düşmüş olmalıydı.

Aubert düşüncesini Gérande'a söyledi.

– Babamın defterine bakalım, dedi genç kız.

İkisi birlikte atölyeye indiler. Defter tezgâhın üzerinde açık vaziyetteydi. İhtiyar saatçinin yaptığı ve bozuldukları için geri getirilen kol ve duvar saatlerinin hepsi defterden silinmişti, biri hariç.

"Pittonaccio Beyefendi'ye satılmış, hareketli figürleri olan, demir bir guguklu saat; Andernatt Şatosu'na teslim edilmiştir."

İhtiyar Scholastique'in, anlatırken yere göğe koyamadığı şu duvar saatiydi bu.

– Babam orada! diye bağırdı Gérande.

– Bir an önce gidelim, diye karşılık verdi Aubert... Onu hâlâ kurtarabiliriz!..

– Hayır, bu hayat için değil, diye mırıldandı Gérande, ama hiç değilse öbür hayat için!

– Tanrı'nın izniyle Gérande! Andernatt Şatosu, Cenevre'ye yaklaşık yirmi saatlik mesafede, Dents-du-Midi Dağları'nın bel verdiği bölgede! Gidelim hadi!

Aynı akşam, Aubert ve Gérande, peşlerinde yaşlı hizmetçiyle, Cenevre Gölü'nün kıyısı boyunca uzanan yolda yürüyorlardı. Gecenin karanlığında beş fersah yol gittiler, ne Bessinge'de ne de meşhur Mayor Şatosu'nun yükseldiği Hermance'ta durdular. Dranse'ın çağlayan sularını, nehrin sığ yerinden ama epey güçlükle aştılar. Geçtikleri her yerde Zacharius Usta'yı soruyorlardı; kısa sürede, onun izinde ilerlediklerinden emin oldular.

Ertesi gün, güneş batarken, Thonon'u geçerek Evian'a vardılar; buradan, on iki fersah boyunca uzanan İsviçre yamaçları görünüyordu. Ama iki nişanlı bu büyüleyici manzarayı fark etmedi bile. Doğaüstü bir gücün itişiyle yürümekteydiler... Budaklı bir sopadan destek alan Aubert, kolunu kâh Gérande'a kâh ihtiyar Scholastique'e uzatıyor, yol arkadaşlarını ayakta tutmak için yüreğinde muazzam bir güç buluyordu. Üçü, acılarından, umutlarından konuşuyor, bir yandan da gölün kıyılarını yüksek Chalais Dağları'na bağlayan dar düzlükte, su seviyesindeki bu güzel yolu takip ediyorlardı. Kısa süre sonra, Rhône Nehri'nin Cenevre Gölü'ne döküldüğü yere, Bouveret'ye vardılar.

Bu şehirden itibaren göl kenarından uzaklaştılar; yol aldıkları dağlık yörede yorgunlukları arttı. Vionnaz, Chesset, Collombay, ücra denebilecek köyler çok geçmeden gerilerinde kaldı. Bu arada dizleri büküldü, granitten çalılar gibi araziyi kaplayan sivri çıkıntılar ayaklarını yırttı. Zacharius Usta'dan hiçbir iz yoktu!

Fakat onu bulmaları lazımdı; iki nişanlı, ne ücra yerlerdeki kulübelerde, ne de müştemilatlarıyla birlikte Marguerite de Savoie'ya ait olan Monthey Şatosu'nda mola verdiler. Nihayet, o günün sonuna doğru, yorgunluktan canları çıkmış vaziyette, Dents-du-Midi'nin eteğinde, Rhône Nehri'nden altı yüz ayak yüksekte yer alan Notre-Dame du Sex Manastırı'na vardılar.

Keşiş, hava kararırken üçünü içeri aldı. Bir adım daha atacak halleri kalmamıştı, biraz dinlenmek zorundaydılar.

Keşiş onlara, Zacharius Usta'yla ilgili hiçbir haber vermedi. Bu iç karartıcı ıssızlıkların ortasında onu sağ bulmayı ümit etmek bile zordu. Ortalık zifiri karanlıktı, dağda fırtına uğulduyor, sarsılan kayaların tepesinden çığlar düşüyordu.

Keşişin ocağının önünde çömelmiş iki nişanlı, acıklı hikâyelerini ona anlattılar. Kar içinde kalmış paltoları bir kenarda kurumaktaydı; dışarıda, manastırın köpeği acı acı havlıyor, havlamaları kasırganın ıslıklarına karışıyordu.

– Kibir, dedi keşiş misafirlerine, iyilik için yaratılmış bir meleği yok etti. İnsanoğlunun kaderinin tosladığı engeldir o. Bütün kötülüklerin anası olan kibre hiçbir mantıkla karşı konulamaz; çünkü kibirli insan, tabiatı gereği, o mantıklı sözlere kulak tıkar... Dolayısıyla, babanız için dua etmekten başka çare yok!

Köpeğin havlamaları arttığında dördü de diz çökmüş oturuyordu, manastırın kapısı vuruldu.

– Açın, lanet olsun!

Kuvvetli darbelerin etkisiyle kapı açıldı ve eşikte saçı başı birbirine karışmış, ürkmüş, yarı çıplak bir adam belirdi.

– Babacığım! diye haykırdı Gérande.

Gelen, Zacharius Usta'ydı.

– Neredeyim ben? dedi. Sonsuzlukta!.. Zaman sona erdi... saatler çalmıyor artık... akrepler ve yelkovanlar hareket etmiyor!

– Babacığım! dedi tekrar Gérande, öyle yürek paralayıcı bir heyecanla konuşmuştu ki, ihtiyar adam yaşayanların dünyasına geri dönmüş gibi göründü.

– Buradasın ha Gérande'cığım! diye bağırdı Zacharius Usta, demek sen de Aubert!.. Ah benim sevgili nişanlılarım, evlenmek için eski kilisemize geldiniz demek!

– Babacığım, dedi Gérande onu kolundan tutarak, Cenevre'deki evinize dönün, bizimle geri dönün!

İhtiyar adam, kızının elinden kurtulup kapıya doğru atıldı; lapa lapa yağan kar kapının eşiğine yığılmaktaydı.

– Evlatlarınızı terk etmeyin! diye bağırdı Aubert.

– Niçin? diye karşılık verdi ihtiyar saatçi kederle; hayatımın çoktan terk ettiği ve bir parçamın ilelebet gömüldüğü o yerlere niye döneyim!

– Ruhunuz ölmedi! dedi keşiş, ciddi bir sesle.

– Ruhum mu?!.. Ha, evet!.. çarkları iyi durumda!.. Eşit aralıklı vuruşlarını hissediyorum ruhumun.

– Ruhunuz madde değil! Ruhunuz ölümsüz! diye tekrar söze girdi keşiş sertçe.

– Evet... tıpkı şöhretim gibi!.. Ama Andernatt Şatosu'na hapsoldu ve ben onu yeniden görmek istiyorum!

Keşiş haç çıkardı. Scholastique ölü gibiydi. Aubert, düşmesin diye Gérande'ı tutuyordu.

– Andernatt Şatosu'nda lanetlenmiş biri yaşıyor, dedi keşiş, manastırımın haçına saygıda kusur eden bir lanetli!

– Babacığım, oraya gitme sakın!

– Ruhumu istiyorum! Ruhum bana ait!..

– Tutun onu! Babamı tutun! diye haykırdı Gérande.

Ama ihtiyar adam eşiği aşmış ve gece karanlığının içine atılmıştı.

– Benim o! Ruhum bana ait!..

Gérande, Aubert ve Scholastique, onun peşinden dışarı fırladılar. Zacharius Usta'nın, karşı konulmaz bir gücün etkisiyle fırtına gibi geçtiği, aşılmaz patikalarda yürüdüler. Kar, çevrelerinde burgaçlar oluşturuyor, beyaz kar taneleri taşkın sel sularının köpüklerine karışıyordu.

Teb lejyonunun katledilişi anısına inşa edilen şapelin önünden geçerken, Gérande, Aubert ve Scholastique alelacele haç çıkardılar. Zacharius Usta ortalarda yoktu.

Nihayet, bu bakımsız bölgenin ortasında Evionnaz kasabası göründü. En katı kalplilerin bile, bu ürkütücü ıssızlıkların ortasında kaybolmuş bu küçük kasabayı görünce içi sızlardı. İhtiyar adam kasabadan geçti. Sola yöneldi ve

sivri doruklarıyla gökyüzünü delen Dents-du-Midi Dağları'nın en iç kısımlarına daldı.

Çok geçmeden, temelindeki kayalar gibi iç karartıcı ve eski bir harabe çıktı karşısına.

– İşte orada! Orada! diye haykırarak, çılgınca koşusuna devam etti.

O dönemde Andernatt Şatosu harabeye dönmüştü bile. Üzerinde yükselen, çöktü çökecek, delik deşik, kalın bir kule, dibindeki eski çatı kalkanlarını yıkılışıyla tehdit eder gibiydi. Bu koskoca taş yığınlarını görmek ürkütücüydü. Bu karmaşanın ortasında, tavanları göçmüş birkaç karanlık salon ve yılanlara yuva görevi gören berbat oyuklar seçiliyordu hayal meyal.

Dar ve alçak bir kapı, molozlarla dolu bir hendeğe açılarak, Andernatt Şatosu'nun içine girişi sağlıyordu. Kim bilir kimler geçmişti bu kapıdan. Hiç şüphesiz yarı eşkıya yarı asilzade bir marki yaşamıştı burada. Markiden sonra, haydutlar ya da kalpazanlar gelmiş, derken suç mahallerinde ipe çekilmişlerdi. Söylentilere göre, kış gecelerinde Şeytan, bu yıkıntıların gölgesinin gömüldüğü derin boğazların yamacında geleneksel dansını icra ediyordu.

Zacharius Usta bu yıkık dökük şatonun uğursuz görüntüsü karşısında hiç korkuya kapılmadı. Kapıya ulaştı. İçeri girmesine kimse engel olmadı. Karşısına büyük ve karanlık bir avlu çıktı. Avludan geçmesine kimse engel olmadı. Kemerlerin, ağır boyunlarıyla gün ışığını ezer gibi göründüğü şu uzun koridorlardan birine çıkan bir eğimi tırmandı. Onu durduran kimse olmadı. Gérande, Aubert ve Scholastique hâlâ peşindeydiler.

Zacharius Usta, görünmez bir el tarafından yönlendiriliyormuş gibi, gittiği yoldan emin görünüyor, hızlı hızlı yürüyordu. Eski ve çürümüş bir kapının önüne geldi, ka-

pıyı yumruklarıyla sarsarken, yarasalar başının üzerinde yamuk daireler çiziyordu.

Karşısına, diğerlerine göre daha iyi muhafaza edilmiş, muazzam bir salon çıktı. Duvarlar oymalı yüksek panolarla kaplıydı; panoların üstünde belli belirsiz kurtçuklar, gulyabaniler, ejderhalar oynaşmaktaydı sanki. Mazgal deliğine benzeyen uzun ve dar birkaç pencere, fırtınanın yaylım ateşi altında zangırdıyordu.

Salonun ortasına gelen Zacharius Usta, bir sevinç çığlığı attı.

Duvara raptedilmiş demir bir desteğin üzerinde, artık bütün hayatını içinde barındıran o saat duruyordu. Eşi benzeri olmayan bu şaheser, akşam dualarını ve günün son duası için ayrı ayrı zillerin bulunduğu ağır çan kulesi ve dövme demirden payandalarıyla, Roman üslubunda eski bir kiliseyi temsil ediyordu. Kilisenin, ayin saatlerinde açılan kapısının üzerine bir gül pencere yerleştirilmişti; gül pencerenin ortasında akreple yelkovan hareket etmekteydi, kapı kemerinin alnında on iki saati gösteren rakamlar ise kabartma şeklinde yontulmuştu. Kapı ve gül pencere arasında, tıpkı ihtiyar Scholastique'in anlattığı gibi, bakır bir çerçeve içinde, günün her anının kullanımına ilişkin bir özdeyiş beliriyordu. Zacharius Usta bir zamanlar, bu özdeyişlerin peş peşe gelişlerini tamamen Hıristiyanca bir itinayla ayarlamıştı; dua, çalışma, yemek, eğlence ve dinlenme saatleri dini bir disiplin çerçevesinde art arda geliyor, özdeyişlerdeki tavsiyelere titizlikle uyan birini hiç kuşkusuz selamete eriştiriyordu.

Sevinçten mest olan Zacharius Usta tam saati alacaktı ki, arkasında ürkütücü bir kahkaha patladı.

Arkasına döndü, is çıkaran bir kandilin ölgün ışığında, Cenevre'deki ufak tefek ihtiyarı tanıdı.

– Siz ha! diye haykırdı.

Gérande korktu. Nişanlısına sokuldu.

– Merhaba Zacharius Usta, dedi ucube adam.

– Kimsiniz siz?

– Senyör Pittonaccio, hizmetinizdeyim! Kızınızı bana vermeye geldiniz! Sözlerimi unutmadınız demek: "Gérande Aubert'le evlenmeyecek."

Genç çırak Pittonaccio'nun üstüne atıldı, adam bir gölge gibi elinden kaçtı.

– Dur Aubert! dedi Zacharius Usta.

– İyi akşamlar, diyen Pittonaccio, ortadan kayboldu.

– Babacığım, diye haykırdı Gérande, kaçalım bu uğursuz yerden!.. Babacığım!..

Zacharius Usta artık yanlarında değildi. Yıkık dökük katlarda Pittonaccio'nun hayaletinin peşine düşmüştü. Scholastique, Aubert ve Gérande, perişan vaziyette, bu koskoca salonda kalakaldılar. Genç kız taştan bir koltuğa yığılmıştı; ihtiyar hizmetçi onun yanı başına diz çöküp dua etti. Aubert, ayakta durarak nişanlısının başını bekledi. Karanlıkta ölgün ışıklar geziniyordu; sessizliği bölen sadece, antika ahşabı kemiren ve sesleri duvardaki "ölüm saati"nin vuruşlarını işaret eden hayvancıkların faaliyetiydi.

Günün ilk ışıklarıyla, üçü birlikte, bu taş yığınının altında uzayıp giden, sonu gelmez merdivenlere yöneldiler. İki saat boyunca tek bir canlıya rastlamadan öylece dolaştılar, seslenişlerine cevap olarak duydukları tek şey, uzaktan gelen bir yankıydı. Kâh kendilerini yerin yüz ayak altına girmiş buluyorlar, kâh o vahşi dağlara tepeden bakıyorlardı.

Nihayet tesadüf eseri, o kaygı dolu geceyi geçirdikleri geniş salona geri döndüler. Salon artık boş değildi. Zacha-

rius Usta ile Pittonaccio orada konuşuyorlardı, biri ayakta ve bir ceset gibi kaskatıydı, diğeri bir mermer masanın üzerine bağdaş kurup oturmuştu.

Gérande'ı gören Zacharius Usta, gelip kızın elini tuttu ve onu Pittonaccio'nun yanına götürürken şöyle dedi:

– İşte efendin ve sahibin kızım! Gérande, işte kocan!

Gérande tepeden tırnağa ürperdi.

– Asla! diye bağırdı Aubert, çünkü o benim nişanlım.

– Asla! diye karşılık verdi Gérande, sızlanmalı bir yankı gibi.

Pittonaccio gülmeye başladı.

– Benim ölmemi mi istiyorsunuz yani? diye haykırdı ihtiyar adam. Hayatım şuraya, benim elimden çıkmış bütün saatlerin arasında hâlâ çalışır durumda olan şu son saatin içine hapsedilmiş ve bu adam bana şöyle dedi: "Kızın benim olunca bu saat sana ait olacak." Üstelik bu adam saati kurmaya yanaşmıyor! Onu kırabilir ve beni hiçliğin kollarına atabilir! Ah kızım, artık beni sevmiyorsun demek!

– Babacığım! diye mırıldandı Gérande, kendini toplayarak.

– Varoluşumun özünden uzakta nasıl da acı çektiğimi bir bilseydin! diye tekrar söze girdi ihtiyar adam. Belki de bu saate bakım yapılmadı! Belki de zembereklerinin yıpranmasına, çarklarının aşınmasına göz yumuluyordu! Ama şimdi, onun son derece kıymetli esenliğini kendi ellerimle sağlayacağım, çünkü Cenevre'nin büyük saatçisi olarak benim ölmemem lazım! Baksana kızım, şu akreple yelkovan nasıl da emin adımlarla ilerliyor! Bak işte, saat beşi vuracak! İyi dinle ve gözünün önünde belirecek olan güzel özdeyişe bak.

Saatin çan kulesinde saat beşi vurdu, çıkan ses Gérande'ın ruhunda acıyla yankılandı ve kırmızı harflerle şu kelimeler belirdi:

Bilgi ağacının meyvelerini yemek gerekir.

Aubert ile Gérande şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Katolik saatçinin dini geleneklere uygun özdeyişleri değildi bunlar! Şeytan'ın nefesi geçmiş olmalıydı üzerlerinden. Ama Zacharius Usta'nın aldırdığı yoktu, konuşmasına devam etti:

– Duyuyor musun Gérande'cığım? Yaşıyorum, hâlâ yaşıyorum! Nefes alıp verişlerimi dinle!.. Damarlarımda dolaşan kana bak! Hayır, babanı öldürmek istemezsin sen, ölümsüz olayım ve nihayet Tanrı'nın kudretine erişeyim diye bu adamı kocan olarak kabul edeceksin!

Bu günahkârca sözler karşısında, ihtiyar Scholastique haç çıkardı, Pittonaccio sevinçli bir çığlık attı.

– Hem sonra Gérande, onunla mutlu olacaksın! Bak şu adama, Zaman o! Hayatın tam bir kesinlikle ayarlanacak! Gérande, mademki sana ben can verdim, sen de babana can ver!

– Gérande, diye fısıldadı Aubert, senin nişanlın benim!

– O benim babam! diye karşılık veren Gérande yere yığılıp kaldı.

– Kızım senindir! dedi Zacharius Usta. Sözünü tutacaksın Pittonaccio!

– İşte saatin anahtarı, diye cevap verdi korkunç şahıs.

Zacharius Usta bir yılana benzeyen bu uzun anahtarı kaptığı gibi saate doğru koştu ve inanılmaz bir hızla kurmaya başladı. Zembereğin çıkardığı gıcırtı sinir bozucuydu. İhtiyar saatçi, anahtarı sürekli döndürüyor, döndürüyordu, kolu hiç durmuyordu; sanki bu döndürme hareketi kendi iradesinden bağımsızdı. Anahtarı giderek daha hızlı

ve yüzünü şekilden şekile sokarak döndürmeye devam etti, sonunda yorgunluktan bitap düştü.

– İşte bir asır çalışacak kadar kurulmuş durumda! diye bağırdı.

Aubert çılgın gibi salondan dışarı fırladı. Uzun süre dönüp dolaştıktan sonra bu uğursuz şatonun çıkışını buldu ve kendini kırlara attı. Tekrar Notre-Dame du Sex Manastırı'na gitti; keşişle öyle umutsuzca konuştu ki adam onunla birlikte Andernatt Şatosu'na gitmeye razı oldu.

O kaygı dolu saatler boyunca Gérande ağlamadıysa, gözlerinde yaş tükendiği içindi.

Zacharius Usta o koskoca salondan ayrılmamıştı. Her dakika gidip, eski saatin düzenli vuruşlarına kulak kabartıyordu.

Bu arada saat onu vurmuş ve Scholastique'in dehşet dolu bakışları altında, gümüş kadranda şu sözler belirmişti:

İnsanoğlu Tanrı'nın dengi olabilir.

İhtiyar adam, bu dine aykırı özdeyişler karşısında şaşırmadığı gibi, onları kendinden geçerek okuyor, bu kibirli düşüncelerden keyif alıyordu; bu sırada Pittonaccio da ihtiyar saatçinin etrafında dönüp durmaktaydı.

Evlilik sözleşmesi gece yarısı imzalanacaktı. Ölü gibi olan Gérande, ne bir şey görüyor ne de duyuyordu. Sessizliği bölen sadece ihtiyar adamın sözleri ve Pittonaccio'nın alaycı gülüşleriydi.

Saat on biri vurdu. Zacharius Usta ürperdi ve tiz bir sesle, dine küfür anlamına gelen şu sözleri okudu:

İnsanoğlu bilimin kölesi olmalı, onun uğruna yakınlarını ve ailesini feda etmelidir.

– Evet ya, diye haykırdı, bu dünyada bilimden ötesi yok!

Akreple yelkovan, demir kadranın üzerinde yılan tıslamalarıyla hareket ediyor, saat aceleci vuruşlarla ilerliyordu.

Zacharius Usta artık konuşmuyordu! Yere yığılmış, hırıltılı nefesler alıyordu, sıkışan göğsünden kesik kesik sözler çıkıyordu sadece:

– Hayat! Bilim!

Bu sahnenin iki yeni şahidi vardı şimdi: Keşiş ve Aubert. Zacharius Usta yerde yatıyordu. Diriden çok ölüyü andıran Gérande, onun yanı başında dua ediyordu...

Birdenbire, saat başlarını bildiren zillerin öncesindeki tok ses duyuldu.

Zacharius Usta doğruldu.

– Gece yarısı, diye bağırdı.

Keşiş elini eski saate doğru uzattı ve saat gece yarısını vurmadı.

Bunun üzerine Zacharius Usta, ta cehennemden duyulabilecek bir feryat kopardı, tam o sırada şu sözler belirdi:

Tanrı'nın dengi olmaya kalkışan, sonsuza kadar lanetlenecektir!

Eski saat gök gürültüsüne benzer bir sesle paramparça oldu, yerinden fırlayan zemberek inanılmaz kıvrılıp bükülmelerle salonun içinde dört döndü. İhtiyar adam ayağa kalkıp zembereğin peşinden koştu, boş yere yakalamaya çalışırken bir yandan da, "Ruhum! Ruhum!" diye bağırıyordu.

Zemberek, önünde bir taraftan bir tarafa sıçrıyor, ihtiyar adam onu bir türlü tutamıyordu.

Nihayet Pittonaccio zembereği yakaladı ve korkunç bir küfür savurarak yerin altına gömüldü.

Zacharius Usta sırtüstü devrildi. Ölmüştü.

Saatçinin cansız bedeni Andernatt doruklarının ortasına gömüldü. Sonra Aubert ile Gérande Cenevre'ye geri döndüler ve Tanrı'nın onlara bağışladığı uzun yıllar boyunca dua ederek, cehennemlik bilim adamının ruhunu kurtarmak için var güçleriyle çabaladılar.